

*Мано Внч
гнесі Зоджрнвс
наікраааааа
піданням
12.02.2013*

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АГРОЕКОЛОГІЇ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

*вс афр
ЕДЛ*

ДЕГТЯРЕНКО ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 594: 504.453 (477.7)

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УГРУПОВАНЬ МОЛЮСКІВ РІЧОК
ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ПРИАЗОВ'Я**

03.00.16 – екологія

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата біологічних наук**

Київ – 2013

АНОТАЦІЯ

Дегтяренко О.В. Особливості формування угруповань молюсків річок Північно-Західного Приазов'я. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.16 – екологія. – Інститут агроекології і природокористування НААН, Київ, 2013.

Дисертація присвячена з'ясуванню сучасного складу, структури та видового різноманіття угруповань молюсків у гідробіоценозах Північно-Західного Приазов'я, проаналізовано прояви їх специфічності у різних річках, виявлені провідні чинники, які зумовлюють поширення молюсків у регіоні.

З'ясовано особливості формування угруповань молюсків у процесі постійної динаміки екологічних умов досліджених річок та встановлено роль провідних чинників середовища у цих процесах. Виявлено залежність динаміки розмірно-масових показників, щільності, статеві структури популяцій і біотопічної приуроченості окремих видів від кліматичних і гідрологічних факторів. З'ясовано

вплив солоності, рН та концентрації кисню на видовий склад, кількісну представленість та поширення молюсків в екосистемах річок регіону.

Встановлено, що в дослідженому регіоні зустрічається 37 видів молюсків, з яких 24 належать до червононогих, а 13 – до двостулкових. Виявлено тенденцію поступової заміни угруповань гребінчастозябрових та двостулкових молюсків легеневиими.

Ключові слова: молюски, угруповання, поширення, структура популяцій, біотонічна приуроченість. Північно-Західне Приазов'я.

АННОТАЦИЯ

Дегтяренко Е.В. Особенности формирования сообщества моллюсков рек Северо-Западного Приазовья. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата биологических наук по специальности 03.00.16 – экология. – Институт агроэкологии и природопользования НААН, Киев, 2013.

Диссертация посвящена установлению современного состава, структуры и видового разнообразия сообществ моллюсков гидробиоценозов Северо-Западного Приазовья, изучено проявление их специфичности в разных реках, выявлены ведущие факторы, которые определяют распространение моллюсков в регионе, рассмотрены особенности аутоэкологии моллюсков, сезонная динамика плотности и биомассы популяций фоновых видов. Показана специфика формирования сообществ моллюсков в процессе постоянной динамики экологических условий рек и дана оценка их значения в составе гидробиоценозов региона.

Проведен комплексный анализ сообществ моллюсков рек Северо-Западного Приазовья за последние 60 лет, установлены ведущие факторы внешней природной среды и хозяйственной деятельностью человека, определяющие основные популяционные характеристики моллюсков региона.

Установлены существенные отличия видового разнообразия моллюсков разных рек и выяснены их причины – критический уровень солёности, рН среды и неблагоприятный гидрологический режим. Максимальное видовое богатство зарегистрировано в р. Молочная – 32, наименьшее – в р. Корсак – 4 вида.

Выявлена зависимость динамики размерно-массовых показателей, плотности, половой структуры популяций и биотопической приуроченности отдельных видов от климатических и гидрологических факторов. Изучено влияние солёности, рН и концентрации кислорода на видовой состав, количественную представленность и распространение моллюсков в экосистемах рек региона.

Отмечено существенное снижение видового разнообразия моллюсков рек Северо-Западного Приазовья за последние 30–40 лет, которое проявилось в исчезновении 16-ти видов моллюсков из фауны региона в результате климатических изменений и антропогенного влияния.

Проанализирована региональная трансформация поселения моллюсков: впервые выявлены пять новых для региона видов моллюсков и один род; для трех видов отмечены новые местонахождения.

Установлено, что в условиях исследованного региона встречается 37 видов, из которых 24 принадлежат к брюхоногим, а 13 – к двустворчатым моллюскам. Осуществлен сравнительный анализ сообществ моллюсков в историческом аспекте и проведен анализ их современного состояния. Показано, что ядро сообществ моллюсков составляют 8 видов-доминантов. Выявлено наличие постепенной замены сообществ гребнежаберных и двустворчатых моллюсков легочными.

Ключевые слова: моллюски, сообщество, распространение, структура популяций, биотопическая приуроченность, Северо-Западное Приазовье.

SUMMARY

Degtyarenko O. Peculiarities of formation of mollusks communities in the rivers of the South-West Coast of the Azov Sea. – Manuscript.

The dissertation is submitted for obtaining the degree of candidate of biological sciences by specialty 03.00.16 – ecology. – Institute of Agroecology and Environmental, National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv, 2013.

The dissertation deals with the assessment of the current condition of biodiversity and the structure of associations of mollusks in hydrobiocenoses of the South-West Coast of the Sea of Azov. The display of malacological specificity in different rivers is analyzed, the principal causes that determine the distribution of mollusks in the region are discovered.

The features of the formation of mollusks communities in the process of permanent dynamics of the ecological conditions of rivers in the region are ascertained and the estimation of their significance in the structure of regional hydro-biocenosis is provided. It is discovered that the dynamics of weight-dimensional indices, density, sexual structure of populations and biotopic distribution of certain species depends on climatic and hydrologic factors. The influence of salinity, pH and oxygen concentration on the species composition, abundance and distribution of mollusks in ecosystems of the regional rivers is investigated as well.

It is established that 37 species, including 24 gastropods and 13 bivalves inhabit the region studied. The process of gradual substitution of cienobranchs and bivalves mollusks by pulmonary ones is discovered.

Key words: mollusks, communities, distribution, population structure, biotopic distribution, South-West Coast of the Sea of Azov.